

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy íven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

Tanulmány

a konventi bizottság zsinati előmunkálata*)
felett.**)

I.

Midőn az itt megindított cikksorozatot tanulmánynak nevezem: ezzel egyrészt a konventi bizottság zsinati előmunkálatainak becses és fontos voltát, másrészt ezen előmunkálattal szemben, álláspontomnak nagyon szerény és nézeteimnek igénytelen voltát kívántam egyenesen jelezni.

A ki csupán annyit vesz is tekintetbe, hogy ezen előmunkálat mily kitünő férfiak szakértő és gondos közreműködése folytán született meg; hogy az már eddigelé is mennyi lelklismeretes, körültekintő és avatott megfontolás destilláló processusának eredménye: lehetetlen, hogy azon előmunkálatot ritka becses és értékkel bíró műgynánt ne vegye a kezébe, és hogy bizonyos tartózkodást ne érezzen magában attól eltérő bármily nézetének nyilvánítására.

S mennyivel inkább fog emelkedni előttünk ezen előmunkálat becse és fontossága, ha azt úgy egyes részeiben, mint összefüggő egészében vizsgáljuk beható figyelemmel!

Alig 36 nyomtatott rövid lapon egy egész rendszeres munka fekszik előttünk, gondos kezekkel összeállítva a történeti fejleménynek a jelenkor igényeivel összhangzásban hozott követelményeiből, úgy hogy az ekként szeszzerkesztett vonásokban hazai ref. egyházunk képére s a jövő emelkedés utmutatására egyszerre ráismerhetünk.

Épen ezért, úgy az eredeti tervek készítőinek, Tóth

*) A magyarországi ref. egyház 1877. nov. 15—17. napjain Budapesten tartott egyetemes konventjében, a zsinati előmunkálatok elkészítése végett megválasztott nagy bizottság által, saját tagjaiból alakított két albizottságnak munkálata. A két albizottság meghagyásából: kiadta Tóth Sámuel egyik albizottság előadója. — Debreczen, nyomtatott a város könyvnyomdájában. 1878. jn.

***) E cikk sorozatra felhívjuk olvasóink figyelmét.

Szerk.

Sámuel, Révész Imre és Molnár Aladár uraknak, mint az előmunkálat megalapításánál közreműködött összes bizottsági tagoknak őszinte meleg köszönettel tartozunk...

Szerintem a munka nehezebb része, melynek alapján a zsinat egybejövételét a siker reményével várhatjuk, immár megtéve van; kezünkbe van adva a kalauzoló fonál, mely mellett a zsinatalkotás és egyházalkotmányozás munkájának mezején magunkat bizton tájékozhatjuk; a nagy általánosságok kápráztató gözköréből kiléptünk s előttünk a tisztán kivehető láthatár, a mivelés alá veendő tér minden egyes pontjainak megjelölésével.

Már miután én a kézalatti előmunkálatot ilyen szempontból fogva fel, méltányolom: azt én másnak magamra nézve, nem tekinthetem, mint tanulmány tárgynak; s ez irányban közlendő nézeteimnek csak oly értéket tulajdonítok, mint a szorgalmas és gondolkodó tanítvány, midőn mestere előtt észrevételeket tesz, nem valamely bírálat vagy czáfolat, hanem inkább csak utbaigazítás nyerhetése végett.

Mert én is tudom, hogy egyes kérdések felett vajmi könnyű eltérő nézeteket vitatni s a jó ellenében a jobbat csatasikra kiállítani; azt is tudom, hogy mily kényelmes foglalkozás bármely munkálat ellen egyes kiszakasztott tételeknél fogva nagy port verni fel: de azt is ismerem, hogy mily nehéz dolog bármely téren a törvényszerkesztés munkája nemcsak a fogalmazás szempontjából, hanem azon tekintetből is, mivel némely megszokott viszonyok és állapotok nem igen akarják szívelni a törvény keretébe illesztetés fegyelmét; és ismerem azt is, hogy egy rendszeres munkálatnak kellő méltatására, annak úgy minden egyes részeiben, mint teljes egészébe való figyelmes összehasonlítása és gondos egybevetése s ekként a munkálat szellemébe való behatolás, bár mennyire nehéz is, mégis mily nagy mértékben kívántatik meg!

Hogy már valaki a kézalatti előmunkálathoz is avagy csak megközelítőleg hozzá szólhasson: arra tehát azon munkálatnak lelkiismeretes tanulmányozása megkívánta-

tik; mert sokszor valamely részlet gyöngeségét s megtámadható voltát épen a nagy egésznek szerves összefüggése s az abból folyó követelmény védi, fedezi. S én részemről nem szégyenlem bevallani, hogy tőlem telhetőleg azon munkálatot újra meg újra átolvasva, minden egyes részében egybevetve és az egésznek szempontjából is megfigyelve, tanulmányoztam; és csupán ezen foglalkozás végeztével vettem magamnak némi bátorságot az ahhoz való tartózkodó hozzászólásra. De így is aggódom, vajjon behatoltam-e kellő módon annak szellemébe s erőmmel és igyekezetemmel nem maradtam e annak csupán a felszínén?!

Tanulmányomat megkönnyítette azon körülmény, hogy a zsinati kérdés tárgyában, annak szőnyegre hozatala óta tett felszólalásokat és közleményeket figyelemmel kísértem: de másrésről felette nehezítette azon körülmény, hogy ezen előmunkálatnak indokolása, a bevezető sorok ígérete szerint, majd csak később készülvén el, azt még tájékoztatásul nem használhattam. Bizonyosan, ha ezen indokolás az előmunkálattal együtt jelenik meg s azt olvashatom, több pontokra nézve enyészett volna el ez idő szerint még fennforgó nehézségem.

Megindított cikksorozatom legyen a zsinati előmunkálat feletti tett szives tanulmányomnak felmutatása.

Tán ezen felmutatás bátorsága nem fog az illetők részéről egyenes elítélés alá vettetni!? hiszen azon előmunkálat nyilvánosságra hozatalának is egyik célja bizonyosan az lehetett, hogy ahhoz a hivatalos közegeken felül, a nagy közönség is nyíltan és szabadon hozzászólhasson.

Nyíltsággal kívánok én is élni; bár igénytelenséggel, de nyíltan fogom feltárni a kérdéses munkálat feletti nézeteimet. Foglalkozni fogok nemcsak az egészszel, de az apró részletekkel is, sőt kiterjesztem figyelmemet a szerkesztés alsóbb rendűnek látszó tényeire is. Mert ily műveknél, nézetem szerint, még a szerkesztés és fogalmazás lehető tökélye sem megvetendő tekintet; és mert egy annyi §-ból álló rendszeres műnek végleges megállapításáig sok kéz találhat simítani valót; s mindig jobb, ha e számítás valamely szabályzatnak még alkalmazásba vétele előtt történhetik meg, mintha aztán a simítás mellőzése miatt, a szervezet működése a gyakorlati életben szenvedne fennakadást.

II.

A zsinati előkészületek még eddig oly kedvező jelenségek kíséretében tétettek, melyek az előttünk fekvő dolgozatnak is jó sikerét reméltetik.

Igaz, hogy a legjobb gépvezetés mellett is, mint a Fulton gőzhajójánál, úgy a zsinati kérdésnél, a munka előrehaladt folyamában is, bekövetkezhetik nem várt fennakadás; s ha a vízi járművek a part közelében is szen-

vedhetnek hajótörést, úgy zsinati reményeink a valóság küszöbe előtt is ütközhetnek szirtekbe: de magának ezen eshetőségnek meggondolása is csak annál nagyobb elővigyázatra és annál szivesebb közreműködésre serkenti a tényező erőket; — s már ezen körülményben is a sikernek egy jelentékeny zálogát ismerhetjük fel.

A dolgozat ellen történt eddigi nyilatkozatok sem ingathatják meg ebbeli reményünket.

Bekes ur felszólalását, mely még a Tóth Sámuel ur eredeti tervezetére tétetett, a konventi bizottság munkálata már némely tekintetben tulszárnyalta.

Szász Károly ur aggodalmát fejezte ki a konventi dolgozat felett, annak nivelláló iránya miatt. Erre ugyan Molnár Aladár és B. F. urak megoyugtató feleletet kívántak adni: de, bár Szász Károly ur inkább csak az elvi kérdés körében maradt s annak részletes alkalmaztatását a munkálat egyes §-ai irányában meg nem kísértette, felszólalását s óva intő figyelmeztetését így is csak jó névvel vehetjük. Valamint a Tóth Sámuel ur tervezetének jelentékeny megrövidítését látjuk már a kéz-alatti munkálatban épen az alsóbb foku egyházi hatóságok autonómiajának érdekében: úgy bizonyosan maga ezen munkálat is enged még e tekintetben módosítást; s a mennyiben az egység és összhangzat elvével a különféleségnek nagyobb szereplése is összeegyeztethető, erre nézve a tér, remélhetőleg nem keskenyített, hanem bővített fog.

Én részemről a Szász Károly ur által hangsúlyozott elvet teljesen pártolom s annak minél nagyobb mérvű keresztülvitelét ohajtom... Az egyházigazgatás és kormányzás sikerét nem annyira a megirt §-ok sokasága és egymásba illő rendszere, mint a gyakorlati élet szükségéből kifejtett közszellem támogató ereje biztosítja. Ha valahol, úgy különösen az egyházi alkotmányozás és törvényhozás mezején van szüksége azon angol felfogás követésének, hogy a §-ok a törvénykönyv lapjaira mintegy magának a gyakorlati életnek kőtbláiról legyenek átírva. Mert ha még az államok baja is meggyül az olyan törvényekkel, melyek a közérzületben megfelelő ethikai alappal nem bírnak: még inkább így van ez az egyház körében, mely sem oly külső kényszerítő hatalommal nem bír, sem annak oly mértékben lehető igénybe-vételére nem érezheti magát hivatva, mint az állam.

A világegyetemben minél magasabbak a nemek, annál kevesebb köztulajdonságban találkoznak annak részei egymással s annál tágasabb tér van esetleges különféleségeik számára fennhagyva. Már az egyházalkotmányozás körében is, kell, hogy a magasabb testületek egységének összekötő kapcsai csak a szükségesekre s így minél kevessebbre reducáltassanak, és annak alkotói részei saját egyediségök érvényesítésében minél kevésbé korlátoz-

tassanak; mert az egységnek szükséges felül szaporított kötelékei nem kapcsok, hanem lánczok, melyeknek békójából ösztönszerűleg szabadulni kíván az önmunkásság.

És ez eléggé mutatja, mennyire kell kerülnünk az unificálást s mennyire szükséges lefelé mindazon önrendelkezési jogot meghagyni, a mi csak az egyetemes érdek szempontjából meghagyható.

Rend és szabadság! Követendő vezérelvek az egyházrendezés munkájánál is. De azoknak teljes kibékítése s összhangzásba hozatala felette nehéz; a kettőnek az életben, mondhatni, mérlege folyvást ingadozik. Ha már köztünk állandó sulyegyet eszközölni alig lehet; ha a köztapasztalás szerint az egyik felé törekvés hatalmas lendülete a gyakorlatban többnyire a másikkal hátrányosítását vonja maga után: akkor én tartózkodás nélkül merem kimondani, hogy az egyházi élet keretén belől, a szabadság érdekeinek megóvását fontosabbnak és lényegesebbnek tartom még az általam annyira tisztelt és buzgón óhajtott rend szigorú követelményeinél is. Mert az egyházi életben a szabadságnak van egy fenséges, láthatatlan, de mindenütt érezhető moderatora; a minővel az állam nem igen rendelkezik; az egyházat egy földinél felsőbb hatalom is vezeti és szabályozza, — az Istentől való függés érzésének közvetlensége. Ez a moderator az egyházi életben, a tüneményeknek sokszor fenyegető zavarossága mellett is, mindig fenntartja a rend sajátképeni erkölcsi alapjait. Az egyházat, ne feledjük el, nemcsak emberek kormányozzák s annak ügyeit nemcsak előírt §-ok intézik: hanem az Isten lelke is; s a rend érdekénél az egyházi élet körében, nemcsak a megírt szabályokat, hanem az Isten lelkét is egy fontos fentartó tényezőnek kell elismernünk. A szabadság az egyházban Isten lelkének éltető erején nyugszik; azért nem félek én akkor sem, ha mindenre nincsenek is utasító és fegyelmező szabályok. De akarjuk csak egyszer az egyházban a szabadság követelményeit a rend-eszme igényeinek nagyobb mérvben feláldozni: akkor ott az élet és munkásság evangyéliomi lengését tennők lehetetlenné. Semmiféle társadalom sem ellenzi annyira az emberi merev centralisatiót és nivellálást, mint az egyház, melynek isteni centruma és ezerféle alakban nyilatkozó isteni éltető lelke van; az egyházban az emberi centralisatio és unificálás csak addig egészséges és üdvös, a meddig azt az egyes részek önfenntartásuk és továbbfejlődésük érdekéből magok is szükségesnek érzik és öntudatosan kívánják.

Az egyházi s vallási élet ezen evangyéliomi hivatásszerűségéből következik, hogy a felfelé való szabályozással a részek egyenlősítésének szüksége visszas arányban áll, és hogy felfelé az egyes részek egyesítése csak a fokozatosan táguló általánosítás elvén eszközölhető biztosan. A mai időben, még ha hitvallást kellene is készítenünk: a szenteknek egy testbe köthetése végett, bizonyosan csak az általánosabb és főbb igazságokat foglalnók egy csomóba, s a részletekre nézve az egyéni felfogás számára szabad tért hagynánk fenn; mert máskülönben a részek s z a b a d összehozása lehetetlen volna.

Én tehát a Szász Károly ur által hangoztatott elvet teljesen osztom; s mivel a munkálat készítői előtt is, mint az a dolgozatból kitűnik, ugyanazon vezérelv lebegett; mihelyt ő — mint gondolom — a részletekre áttér s kimutatja, hogy a tervezetnek mely részleteinél alkalmaztatott hibásan azon elv, én azt hiszem, hogy e tekintetben a differentia elenyész-

tetni fog. S így ezen oldalról komolyabb bajt feunforogni nem látok. (Folyt. köv.)

Békési Gyula igazgatói jelentése

a debreczeni református főgimnáziumról. *)

(Folytatás és vége.)

Az év elején beirt 670 s a még időközben belépett 2, tehát összesen 672 nyilvános tanuló közül az egész évről csak 614 nyert osztályzatot. Öt, u. m. Kovács Lajos II., Nagy László III., Doby Miklós VII., Biró András és Nagy Béla VIII. osztályuk az év folytán meghalt. A többiek részint megváltak az iskolától, részint, egy néhányan, betegségek miatt nem fejezték be az évet.

Magántanuló, az elmúlt isk. évben 47 tett nálunk vizsgálatot, és pedig az első osztályból: 16, a 2-ikből 6, a 3-ikből 5, a 4-ikből 2, az 5-ikből 5, a 6-ikből 4, a 7-ikből 6, a 8-ikből 3, össz. 47. Általában a magántanulókra nézve kénytelen vagyok megjegyezni, hogy készületük, alig egy-két kivétellel, hiányos vagy a tanultak mennyiségére, vagy a tudás minőségére vonatkozólag, — minek folytán a magántanulhatás minél nagyobb mérvű megszorítása mutatkozik czélszerűnek.

Reáliskolából — a szükséges felvételi vizsgálat letévése után, két tanuló lépett át intézetünkbe.

A beirt 672 nyilvános növendék összesen 31 megyéből való, — és pedig van:

Debreczenből	250
Biharból	120
Szatmárból	69
Szabolcsból	61
Hajdu m.-ből	58
J. K. Szolnokból	32
Szilágyból	19
Békésből	15
Szepesből	8
Somogyból	6
Pestből	5
Hevesből, Abaujából	3—3

Bereg, Fehér, Gömör, Sáros és Tolna megyékből 2—2, — végre Baranya, Borsod, Csongrád, Doboka, Esztergom, Győr, Hunyad, Komárom, Máramaros, Nógrád, Ugocsa, Ung és Zemplén me-

*) E 2-ik közlemény főbb és nagy érdekű tárgyai: „magán vizsgálatok. Tanulók száma vidékek szerint. Tanulás eredménye táblázatban. A tanév 3 időszakra osztása, indokolása, hasznos volta, ellenvetések, czáfolatok. Ismétlések a „Rendtartás“ szerint. Jótéteményesek ügye, ösztöndíj összeg. **Szolga tanulók sorsa**, táblázata 11 évről, megrendítő kép! javítási módok, az indítvány hat pontja, tanárfelügyelő. Tankönyv változtatás.“ — Sok meggondolásra való dolgok! de ha nem segítnek a bajon az örállók, a baj tovább pusztít. Üdvözlöm az igazgatót, hogy a szomorú kérdést felveté. Ez philantropia is. A szegény szolga tanulók mostani elhagyottsága a mi főtanodánk kiáltó sebé, én évekket ezelőtt felszóltam egy helybeli Lapban a javításért, elhangzott az. — Ne hangozzék el a mostani! Drága kincstár lenne nekünk a szegény tanulók serege, ha nevelő-intézetileg alakitnók át a mostani pusztító rendszert. — Hol kell, s ha adnak alkalmat, elmondom nézetemet én is. Itt gyökeres javítás kell. Az indítványozott felügyelő tanár alá helyezés jó gondolat jó kezdet leendő indpontja a további reformnak, ha azon egyén atyja, barátja, mindeneszen a szegény ifjaknak. Saját szívében megtalálandja a tovább indulás szálait. Szép lelkeket nyerhetünk, ha gyökeresen javítunk; a gyöngyöt is iszapban hagyjuk, ha tovább veszteglünk. Itt csak tett segít.

Szerkesztő.

*

gyékből 1—1. — Tehát a tanuló ifjuság 38%-a Debreczen, Bihar, Szatmár, Szabolcs, Hajdu és J. K. Szolnok megyékből került ki s ehez Debreczen egymaga több mint 37, Bihar 19, Szatmár és Szabolcs együtt szintén 19%-kal járult.

A tanulás eredményét az egész iskolai évről a következő kis táblázat mutatja; — megjegyezve azt, hogy azon tanulók közül, kik az isk. végéig tagjai maradtak intézetünknek, összesen csak négyen nem nyertek osztályzatot.

Osztályzat-áttekintés.

Összesen a 8 osztályban	Vallás	Latin	Görög	Magyar	Német	Földrajz	Történet	Mathesis	Vegytan	Élettan	Physika	Term. rajz	Bölcs. előt.
Kitünő	98	96	65	83	73	80	66	86	8	17	56	49	14
Jeles	93	110	56	102	86	125	90	114	15	17	80	99	18
Elegendő	268	337	102	387	225	375	239	334	28	43	190	210	45
Nem elegendő	14	71	15	42	32	34	21	78	1	—	27	21	—
Osztályoztatott összesen	473	614	238	614	419	614	416	614	54	77	353	369	77

Az új rendtartás életbe léptetésével önként merül fel az a kérdés, vajjon nem volt e czélszerűtlen az isk. évi tanulás-időnek 3 időszakra osztása a kettő helyett s azon intézkedés behozatala, hogy a tanulók az év végén az egész évről kapnak osztályzatot? — E kérdés megérintése azért is szükségesnek látszik, mert eldöntése általános, vagy pedig a helyi viszonyok szempontjából egészen különböző lehet.

Általános szempontból, véleményem szerint, teljesen helyeselni kell mind a két intézkedést. A gymn. tanítás leglényegesebb hibájának látszik előttem, (t. i. a hol meg van) az, ha a tanár a helyett, hogy a tanítványokkal szakadatlan érintkeznek, előadásokat tart. Ez előadásoknak leggyarlóbb eredménye az, hogy a tanuló gyönyörködhetik ugyan, ha épen van miben, de nem tanul; — csak valamicskét, pár napra valót az u. n. szigorlatok ideje alatt; s ha tán tanulásának véletlenül néhány napnál tartósabb is az eredménye, tudása nem emelkedik odáig, hogy kiérezte a részletek tömkelegéből a fontosabb dolgokat s belássa az egész megfutott mezőt, vagy legalább annak minden kiemelkedőbb pontját. A tanár pedig, nem érintkezve tanítványaival, nem ismeri azoknak sem lelki hajlamát, sem tehetségét, sem igyekezetét, sem tudományát; — nem tudja vezetni, serkenteni, irányozni azokat; nem képes megszerettetni a tanulást, épen a miatt, mert az egész éven át, az előismereteket részletenként, könnyedén meg nem szerzett gyermek vagy ifju előtt, a szigorlatok ideje alatt az egész tananyag csak felületes áttekintése is óriási teher lesz mindig, melytől minél hamarabb szabadulni kell. Ez aztán az oka annak is, (nem is említve fel azt, hogy előadások tartása mellett módszeres tanításról s mindazon jóról, a mi azzal jár, úgy szólva, beszélni sem lehet) ez az oka, ismétlem, annak, hogy mind a közép, mind a felső iskolából, néhány kiválóbb növendéken kívül, a nagy tömeg sem kész ismeretet, sem tanulni-vágyást nem visz ki. És ez, ha a felső iskolában is nagy hiba, hol pedig már az ifju saját jövőjéért maga tétetik felelőssé, a közép iskolában, kimondhatjuk, egyenesen bűn.

Ily előadások tartását teszi lehetetlenné, vagy legalább igen nehezé az új rendtartás azon intézkedése, hogy az isk. év 3 időszakra osztatik s a tanuló a 3-ik időszak végén azon év egész tantárgyából osztályozandó. Ép ezért üdvözlöm én részemről (általános szempontból tekintve a dolgot) ez intézkedéseket a legszivesebb örömmel.

Igaz, hogy másfelől kevés óraszám s a tanulók nagy száma mellett nem kis terhet és felelősséget hárít a tanárra a háromszori osztályozás s nem kevés nehézséggel jár az év végén az egész tananyag elisméltése s az egészből osztályozás sem. S valóban, ha a tanárnak csak a rendes censurák vagy épen szigorlatok alkalmával volna módja tanítványaival érintkezni, vagy ha a két első időszak végén való osztályozás azt tételeznél s azt kívánná, hogy az ítéltesék meg, mennyire jártas a tanuló azon időszak összes tananyagában, tehát hogy minden tanuló minden időszak végén okvetlen megcensióltassék: bár mennyire kívánatosnak és czélszerűnek tünik is föl a három időszakra osztás, mindazon helyeken, hol sok a tanuló, tekintettel arra, hogy némely tantárgynak igen kevés a heti óraszám s a háromszori rigorozálás temérdek időt rabol el; elkellene azt ejteni s visszatérni a fél éves beosztáshoz. — De a dolog szerencsére nem így áll. Az egész évi tananyagból való osztályozás az év végére levén fentartva, a két első időszakban nincs semmi szigorlat-félére szükség. Teljesen kielégítő az, ha a tanár a napi, mindenütt okvetlen előfordulni kellő, ismételtetések alkalmával érintkezvén tanítványaival, tájékozást szerez azok szorgalma s tehetsége felől. De ez természetesen csak úgy történhetik meg, ha minden tartárgyból, minden tanuló, minden időszakban legalább egy párszor felel. Ez ismét előadások s heti censurák tartása mellett lehetetlen, hanem ugynevezett, sokratikus módszerű tanítást feltételez, a mi hogy a nyelvek mellett más tantárgyra is alkalmazható ne volna, nem fogja bebizonyítani senki sem. Mint tudom, a Zürich-i polytechnikumban, mely pedig felsőbb iskola s melynek több növendéke van mint a mi gymnasiumunknak, minden tanuló, minden hónapban osztályoztatik. Ha tehát ez ott kivihető, miért volna kivihetetlen kevesebb, más helyen?

Én tehát részemről épen ott látom a három időszakos tanításnak legnagyobb hasznát, sőt mulhatatlanul szükséges völtát, hol annak életbe léptetése a legtöbb helyi akadályba ütközik. De, mint a fentebbiekből is kitünik, ennek conditio sine qua non-ja az, hogy az év végén az egész tananyag elisméltessék s a tanuló az egészből osztályoztassék. Hogy ez ismétlés milyen legyen, megmondja a „Rendtartás.“ Ez ismétlésnek t. i. „nem a tananyag részleteinek gyors átfutása, hanem kiválólag a főbb forgalmaknak helyes ismertetése s a rendszer értelmes belátását elősegíteni tulajdonképeni feladata.“ S valóban ily

ismétlés szükségességét felesleges bizonyítani. Mert a ki ez el-
len azt hozná fel, hogy nem lehet azt kívánni a tanulótól, hogy
az év elején tanultakra is emlékezzék, tehát azok nem is lehet-
nek a vizsgálat tárgyai, az épen ez intézkedés szükséges volta
mellett tenné a legkiáltóbb bizonyosságot. Mert ha ki ily ellenve-
tést teszen, vagy nincs helyes fogalma általában a tanításról,
ugy vélvén, hogy annak célja a betanult részletek egész ösz-
szegének megtartásáról gondoskodás, — vagy a gymnasiumi
oktatás célja felől van erős tévedésben, egyes félévi részletes-
ségek betanításában, nem pedig az egész nyolcz osztályon át a
részletes tanítás alkalmával elvont, az általános műveltséghez
okvetlen szükséges, főbb fogalmak és szélesedett látkör, a jövő
tanulás alapjai, megszerzésében látván annak rendeltetését. —
Ugyan hogy kívánhatnánk akkor a gymnasiumot végzett tanu-
lótól, hogy az ott tanultakból tudjon valamit, ha azt nem kíván-
hatjuk meg, hogy a mit tanult, annak főbb pontjait tudja, rend-
szerét ismerje legalább 10 hónapig?

Igy állván a dolog, én részemről azon véleményben bá-
torkodom lenni, hogy bár mily terhesnek látszik is a „Rendtar-
tás“ szóban forgó két intézkedésének teljes megvalósítása, an-
nak mégis okvetetlen meg kell történni, — mert a megvalósi-
tás által elérhető haszon sokkal nagyobb lesz, mint a minők a
legyőzendő nehézségek.

Bátor leszek áttérni a j ó t é t e m é n y e s e k ü g y é n e k
nehány szóval méltatására.

Iskolai jótéteményt, — ide nem számítva a gymnasiumunk
82 növendéke közt kiosztott, 3690 frnyi ösztöndiját, — öszse-
sen 217 tanuló élvezett gymnasiumunkban. Ezek közül

Debreczenből való 46 a jótéteményesek öszs. számának 21%-a
Biharmegyéből 45 " " " 21
Szatmárból 38 " " " 25 1/2 %
Szabolcsból 18 " " " 25 1/2 %
J. K. Szolnokból 16
Hajdu-megyéből 14
Szilágy m.-ből 12
Somogyból 6
Békésből 4 — Van még Gömör, Abauj, Fehér, Pest
és Csongrád megyéből 2—2, — Baranya, Ung, Doboka, Tolna,
Esztergom, Nógrád és Máramaros megyéből 1—1.

E 217 jótéteményes tanuló közt 119 volt az u. n. szolgál-
tanuló. Az év elején 100-nál több, az év végén is még 87 látta-
tott el kenyérrel, — 32 pedig a bevett szokás szerint convic-
tussal is. Az iskola épületében 90 szolgatanuló kapott ingyen
lakást.

E szolgál tanuló k sorsa, mindenesetre, a legko-
molyabb figyelemre méltó! Ellátatásuk disze a prot. kegyele-
tes érzésnek, mely lehetővé tette, hogy így bár mily alacsony
sorsból is kiválják, felküzdje magát a jóra való, tehetséges gyer-
mek s bizonyára több jelesünk került már e szolgál-tanulók
sorából. De ez intézmény, ugy a mint van, ma már még sem
látszik nemcsak célszerűnek, de életre képesnek sem. Óriási
azon szerencsétlenek száma, kik mint szolgál-tanulók lépnek be
iskolánkba, aztán itt egy pár osztályt jól roszul átuszva, semi-
doctus fejjel kerülnek a világba, terhül magunknak s kárára
embertársaiknak. Az 186°/₁. isk. évtől 187°/₁-ig, tizenegy év
alatt, mint az itt alatt levő táblás kimutatásból látható

Kimutatás

az 186°/₁. isk. évről az 187°/₁. isk. évig a gymn. első osztályba belépett szolgatanulókról.

Folyó sz.	Beiratott az első osztályba		Ezek közül eljutott az V. osztályba	Évben	Közülök érettségi vizsgálatott tett	Volt akkor a szolgál-tanulók összes száma	Jegyzet
	évben	összesen					
1	186 ^o / ₁	23	12	186 ⁷ / ₈	6	150	A tizenegy év alatt táplált tehát a főiskola összesen 1163 szolga tanuló t egy-egy évig, s bevégezte a gymnasiumot ugyanazon idő alatt összesen 26 szolgatanuló.
2	186 ¹ / ₂	17	9	186 ⁸ / ₉	2	142	
3	186 ² / ₃	18	8	186 ⁹ / ₇₀	3	109	
4	186 ³ / ₄	41	14	187 ⁰ / ₁	4	83	
5	186 ⁴ / ₅	56	19	187 ¹ / ₂	7	60	
6	186 ⁵ / ₆	33	1	187 ² / ₃	egy sem	64	
7	186 ⁶ / ₇	10	egy sem	187 ³ / ₄	egy sem	80	
8	186 ⁷ / ₈	27	3	187 ⁴ / ₅	egy sem	131	
9	186 ⁸ / ₉	23	2	187 ⁵ / ₆	1	113	
10	186 ⁹ / ₇₀	18	5	187 ⁶ / ₇	3	112	
11	187 ⁰ / ₁	16	1	187 ⁷ / ₈	egy sem	119	
összesen a tizenegy év alatt:		278	74		26	1163	

278 gyermek lépett mint szolgatanuló gymnasiumunk első osz-
tályába s e 278 közül már az V-dik osztályban is csak 74 ju-
tott el, 200-nál több züllött el a négy alsó osztályból; — érett-
ségi vizsgálatot pedig csak 26 tett a 278 közül. Vegyük hozzá
éhez még azt, hogy ez évek alatt is rendszeren átlag 100 volt a
szolga-tanulók száma, kik közül évenként, egyre-másra 3 sem
végezte be a gymnasiumot, ha azt nem kérdjük is, hogy anyagi
szempontból helyes-e oly intézmény fentartása, a melynek jó-
tététeményében részesülők közül 100-ból 9-nél sem éretik a ki-

tüzött cél, míg 90-nél több céltalanul tartatik itt, — azt
mégis méltán kérdésbe tehetjük, nem lehetne-e oly módot ta-
lálni, a mely lehetővé tenné csak ugy, mint a szolgál-tanulók
fenálló intézménye bár mely szegény gyermekre nézve is a ta-
nulhatást, de azért az egykettőért, a kiből valósággal ember
lesz, ne követelné száz-számra az áldozatot?

Engedje meg a főtiszteletű egyh. ker. közgyűlés, hogy ki-
fejezést adjak azon meggyőződésnek, hogy a szolgál-tanulók
intézménye, így a hogy fenáll, többet árt mint használ. Azoknak

nagy részéből, kik a gymnasiumi tanfolyamot be nem végezve válnak meg az iskolától, jobbára nem lesz egyéb, mint a társadalom féltudós terhe. Sem kézműves, sem tanult ember, hivatalra ép úgy, mint bármi másra alkalmatlan. — Ez állapoton talán, mielőtt a legradikálisabb gyógyszerhez lenne kénytelen nyulni a főtiszt. egyh. kerület, — lehetne segíteni némileg a szolgáló-tanulók állapotának javítása s a rájuk való felügyelet szigorubbá tétele által.

A mi az elsőt illeti, a legmélyebb tisztelettel kérem a főtiszt. egyh. ker. közgyűlést, méltóztassék megfontolása tárgyává tenni azt, nem nagyon hátrányosan hat-e bár mely jó igyekezetű gyermek előhaladására az, ha ő p. o. a csengetési szolgálat teljesítésére kirendeltetvén, annak daczára, hogy az iskola 3 pedellust s négy, vagy több, iskola szolgát fizet, hogy ezek ne csengessenek, a tanuló kénytelen 20—30 órát mulasztani el egy éven át, meglehet talán épen azt, melyen jelen lennie rá nézve legszükségesebb lett volna? A kórházban ismét eltölt néhány napot, meglehet épen oly betegek mellett, kiknek betegségről, hogy t. i. olyan baj is van, sokkal jobb lett volna, ha egész életében sem szerzett volna tudomást. Nem akarom említeni azt, hogy maga a diák-szobákban való szolgálás nem egyszer oly hatást gyakorolhat, már magánál azon különbségnél fogva, mely egy kifejlett fiatal ember s egy gyermek fogalomköre, észjárása közt van, (egyéb körülményekre nem is akarván tekinteni) hogy az a hatás mindennek mondható, csak előnyösnek nem. Csak azt kívánom felemlíteni, hogy van két oly szoba, melyben 35—40 szolgáló-tanuló szokott lakni, hol ezek, úgy szólva, a legszükségesebbekkel sincsenek ellátva. Hogy többet ne mondjak, ágyat maguknak kell venni s a vett ócska faágygyal, vagy rozszant „gyikó“-val minden, a tisztátalansággal együtt jární szokott férget beszállítanak a szobába. Vólt rá a mult évben példa, hogy egy-egy gyermek egész éjeket ébren töltött el, még elcsigázott állapotában sem tudván aludni a férgek miatt. — Nincs elegendő számú asztaluk, a min dolgozhasanak, nincs székük, nincs elég világításuk. Szánandó képet nyújt ez említett szobák bármelyike. — Itt talán sokat segíthetne ez anyagi állapotokon való javítás. — E mellett a mostani, diákok által gyakorolt felügyelet sem bizonyul elégségesnek. A felvilágosító példákat, megfogja engedni a főtiszt. egyh. ker. közgyűlés, hogy mellőzzem.

Mindezeknél fogva, arra volnék bátor kérni a legmélyebb tisztelettel a főtiszt. egyh. kerületi közgyűlést, méltóztassék kegyesen elfogadni az alábbi alázatos javaslatokat s megrendelni már a ránk jövő 1878/9. isk. év elején életbe-léptetésüket:

1. Az ugynevezett szolgáló-tanulók mentessenek fel a csengetési és kórházi szolgálatok alól.
2. A most még el nem látott két szolgáló szoba is, láttassék el még e szüenidő alatt az iskola költségén beszerzendő vaságyakkal.
3. Minden szolgáló-szobába szereztessék kellő asztal, szék és a tisztaság fentarthatása végett kenyér- és könyvtartó pólcz.
4. Minden szolgáló-szobába adassék elegendő világítás, a gymn. igazgató utasításához képest.
5. A legatióból kapott pénz ne osztassék ki az egyes tanulók közt, hanem azt fordithassa a gymn. igazgató részint (a mennyiben ez az általam a jövő isk. évre magán uton tett intézkedés mellett, melynél fogva 8—10 jobb szolgáló-tanuló ingyen fog elláttatni minden tankönyvvel, még szükséges volna) a

legszegényebbeknek tankönyv beszerzésére, részint a jobbaknak ruhával vagy más egyéb szükségessel jutalmazására.

6. Mindenek felett pedig, minthogy a gymn. igazgató témérdek elfoglaltsága mellett, maga, a mulhatatlanul szükséges, szigorú közvetlen felügyeletet kellőleg nem teljesitheti, a mostani felügyelet pedig kielégítőnek nem bizonyul, választassék egy gymn. tanár a szolgáló-tanulók felügyelőjéül s adassék ennek kellő hatáskör a gymn. igazgatóval egyetértve, büntetés- és jutalmazásra, mely jutalmazás, véleményem szerint, legfőképp abban állhatna, hogy a jobb lakszobákba a jobb igyekezetű és erkölcsű tanulók választatnának össze, tekintet nélkül arra, hogy hanyadik osztályba járnak? s a legatió-pénzből, könyvön és ruhán kívül, a jobbak, élelemmel elláttatásukban is segítenének.

A mi a használandó tankönyveket illeti, a mathe-sisre nézve, melyre eddig kézikönyv nem vólt, ajánlja tanárkarunk elfogadás végett az alsóbb osztályokban Mauritz Dezső számtanát és Szabó Ignác szemléleti mértanát, — a felsőbb osztályokra pedig Császár K. algebráját és geometriáját. Kéri egyszersmind a főtiszt. egyh. ker. közgyűlést, méltóztassék ki-mondani, hogy az első osztályban a mértani rajz tanítása nem választatik el, hanem mindkettő a mértan tanára által eszköz-lendő, — a rajzórakon pedig a gyermekek a szabadkézi rajzban gyakoroltatnak.

Ugyancsak a tankönyvek ügyében kéri tanárkarunk, hogy a 3-ik osztály számára már az 1878/9. isk. évre az eddigi tankönyv helyett, a physikára Heller physikája, a németnyelvre Heiling Károly németnyelvtana vétethessék fel, hogy aztán ugyanezen szerzők tankönyvei az azután következő 1879/80. évben a negyedik osztályban is használatba vétethessenek. — A latin nyelvi oktatásnál Békési Gy. latinnyelvtana az első osztályban már évek óta használatban levén, most ugyan azon mű 2-ik füzetének használatát kérnénk megengedni a gymn. II-ik osztályában.

A magyar nyelvi oktatásnál is mulhatatlan szükségesnek látszik a tankönyveknek a közép-osztályokban mihamarábbi változtatása.

Az ezen év végén érettségi vizsgálatra jelentkezett 83 tanuló közül 11 találatott kitünően érettnék, 18 jelesül és 2 nem eléggé érettnék. A mi gymnasiumi tanulóinknak ez évi magaviseletét illeti, arról csak elismeréssel nyilatkozhatom. Fegyelmetlenség, féktelenkedés, vagy erkölcsi kihágás ez év folyában nem fordult elő.

B E L F Ö L D.

Geduly Bogyszló.

(gyászrajz)

(1802. nov. 27 — 1878. jul. 25).

Nógrád megyébe kebelezett Guta község, Szentháromság 6-dik vasárnapján, délutáni órákban megható gyászünnepélynek volt színtere. Harangok zugása mellett, összesereglett nagyszámú gyászoló közönség, rokonság és tizenhárom evang. pap egy szerény hajlék udvarán, hol egy érdemekben megöszült agg lelkész, körülbelöl, $\frac{3}{4}$ év óta pihente buzgó apostolkodása fáradoalmait. Hat kartárs felvette a könnyü koporsót s az imposans menet megindult a templomba; itt a holt tetem az oltár előtt letétetvén egy gyászének elzengése után oltár elé lépett Wladár Miksa sziráki lelkész s esper. jegyző, ki is alkalmi imát mondott és textust olvasott. Egy második ének eléneklése után

következett, a jeles szónoki tehetségéről általán ismert Svehla János, uhorszkai lelkésznek remek oltári beszéde, melyben a megboldogultnak félszázadot meghaladott szerencsés és áldott papi működését eleven színekkel s megragadó képekben ecsetelte. Épületes beszédjéből hadd álljanak itt a következő adatok: Miután szónok, Móz. IV. k. 20. fej. 29. verse alapján, fájdalmas hangon felkiáltott volna: Áron meghalt! itt halt meg! a ti Árontok halt meg! elmondja, hogy a megboldogult levita családból származott. Atyja: Geduly János, jeles evang. lelkész volt, anyja: Toperczer Zsuzsanna, a vallásosság példányképe; a tamási paplak valóságos lelkészpépző intézete volt. Tamásiban pillantá meg a napvilágot 1802. nov. 27., itt nyerte kiképzését első alapjait. Tanulását folytatta . . . Rimaszombatban, Rozsnyón, Pozsonyban és bevégezte Bécsben. O dehogy végezte! tanulása folyton tartott s csak is az életfáklyája kialvásával végződött be. A jó pap holtig tanul, ezen tételt bizonyítva látjuk az ő életében. A 22 éves, fiatal sáfára az Urnak, 1824-ben Vallaszky György, Jólsva tudós papja oldala mellé az akkori tiszai superintendentens: Jozéffy Pál által szenteltetett fel segéd-lelkészül. A már akkor beteges főnök elhalálozván, Geduly Bogdoszló lett a jeles egyház rendes lelkésze. De jólsvai működése nem tartott soká, mert már 1827-ben Gutára hivatott papnak s a meghívást el is fogadta. 50 évig volt ezen gyülekezetnek szerencsés hitszónoka, mert egy oly arany kulcsnak volt birtokában, melylyel a szívek berozsdásodott zárjait tetszése szerint nyitogatta: ez volt az ő ellentállhatlan szónoki tehetsége. A ki őt egyszer hallotta szónokolni, folyton vágyódék utána. Ebbéli hirneve messze elterjedt a hazában. Nem csak a vidék nemessége vele áldatá meg örömet és gyászát, a remek szónok birhatásáért nem egy nagy egyház fáradozott. Székács József pesti megválasztása előtt, ő is jelöltje volt a kis, de nagyra hivatott gyülekezetnek. Geduly nem mozdult ki helyéből, elég nagynak látván az aratást itt is. A jutalom sem maradt el. A nógrádi ev. esperesség először al- majd főesperesévé választá. Ez utóbbi kitüntetést már el nem fogadta. Ugy az esperességi, mint a kerületi gyűléseken hatalmas szavát a közjóra hallatá. Igy vonta magára az ötvenes években a kormány figyelmét, mely őt a bányakerület helyettes-superintendensi kormányzatával, 6000 frt fizetéssel megkínálta, mit ő azonban el nem fogadott. Ekkor élte fénykorát. Később azután beállottak nála is a betegség, a megpróbáltatás nehéz napjai. A gyászszónok szerencsésnek mondja őt azért is, hogy vagyoniilag is megáldatván, nem volt kénytelen mások könyörületességéhez folyamodni, hanem tisztességesen szerzett sajátjából élhetett. Szerencsésnek mondja gyermekei miatt, kiket felnevelt. Szerencsés volt házasságában, egy hü, fáradhatlan élettárral áldatván meg, ki négy év előtt költözött el előtte ama jobb hazába. — 1874-ben betöltötte papságának félszázados örömnapját — egész csendességben. Mult évben leköszönt papi hivataláról és saját szerény házába költözött, hol szerető leánya s veje karjai között adá át lelkét teremtményének. — Jeles szónoklatai közül aránylag kevés jelent meg nyomtatásban; pedig összes szellemi termékei nagyon is megérdemelnék, hogy ne a véka alá rejtve maradjanak, hanem a gyertyatartóra kitéve világoljanak azoknak, a kik egyházunkban vannak. Béke porainak! M. Gy.

K Ö N Y V É S Z E T.

— **Egyházi rendtartás** a Dunán inneni ágost. hitv. evang. kerület számára. A kerület megbizásából kidolgo-

zott javaslatképen kézirat helyett kinyomatva. Pozsony, 1878. 8r. 160 l. Ára 80 kr. Az 1876. évi kerületi gyűlésen kinevezett bizottság gondos műve, az előszót aláírták Geduly Lajos superintendentens, bizottsági elnök és Trsztyénszky Ferencz biz. jegyző. I. rész: az egyházi testületekről (3 szakasz); II. r. az egyházi személyekről, A) az egyházi községben, B) az esperességben, C) az egyházkerületben (22 szakasz); III. r. az egyházi cselekvényekről (7 szakasz); IV. r. az egyházi vagyonról (4 szakasz); V. r. az iskola ügyéről (6 szakasz); VI. r. az egyházi törvénykezésről (7 szakasz); függelék 16 eskü minta összesen áll 557 §-ból. A presbyterium tagjai 3 évre választatnak; az esperességi iskola szék (nálunk egyházmegyei népiskolai tanügyi bizottság) elnöke az esperes, tagjai a dékánok s iskola ügyhöz értő egyházi és világi rendű 6 évre választott férfiak; a lelkési és tanítói esküben az ágostai hitvallás s a többi symbolikus könyvek megtartvák. A dolgozat figyelmet érdemel, s az ev. egyház önálló jellegét megőrző. — **ABC** az irva — olvastató tanmód szerint „Haesters Fibel“-jének 240-dik stereotyp kiadása szerint készítette B á n h e g y i István békésmegyei kir. tanfelügyelő. 4-ik tetemesen javított és bővített kiadás. Debreczenben, kiadja ifj. Csáthy Károly könyvtáros, 1878. 8r. 95 l. ára kötve 16 kr. — **Jegyzőkönyv.** A debreczeni ref. egyházmegye 1878. ápril 29. Debreczenben tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, ivrét 17 l. 29 szám. A „vadas-alapítvány“, mely 1852. keletkezett (9320 vfrt 50 kr tőkével) Derecskén ma községi kezelés alatt áll, s abból a derecskei ref. egyház évi 465 frt 18 kr, a debreczeni főiskola pedig 120 frtnyi összegben részesül. A tőkének az egyházi kezelése alá bocsátásáról intézkedés történt. Az egyház és iskolai rajz adatai, a kegyadományok részletes kimutatása (p. o. Méliusz 4 frt 30 kr) érdekes pontokat tartalmaznak. — **Magyar Lexikon** 6. füzet a történelmi uralkodói koronák diszes mellékletével megjelent, szerkeszti Somogyi Ede, Budapest, ára 30 kr. (Antonin-Arábia) Czikkei közül felemlítjük Apafiak, Apis, Apokalyptikusok, Apokryphok, Apollinaris, tyantai Apollonius, Apostoli hitvallás, apostolok történelme, Aquaviva stb. — **Iskolai Értesítők** a) sz a t m á r-németi h. h. gimnáziumról, szerkesztette Becsek Sándor igazgató, a vallástant minden osztályban Tabajdi Lajos lelkész adja elő. Tanulók száma hat osztályban 185, helv. hitv. 133. Tanári nyug és gyámintézet pénztári állapota 6369 frt 45 kr, b) k a r c z a g i ref. gimnáziumról, szerkesztette Kovács Imre igazgató. Hozza a rendtartást. Tanulók száma a négy osztályban 73, református 34.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Öcsöd. Az öcsödi ref. gyülekezet ez év tavaszán és nyarán tornyát, templomát kívül-belől költségesen javíttatván, a munkálat befejeztével július 7-kén hálaadó isteniszteletet tartott. Ez alkalommal megemlékezvén az Irás ama szavairól: „mindenekkel jól tegyetek, kiváltképen a ti hiteteknek cselédeivel“ a templom perselyeiben közadakozás folytán gyűlt 7 forint 60 kr, oly czélből, hogy templom építéssel foglalkozó szegény szűkölködő ref. egyháznak adományoztassék, vagy ha jelenleg ilyen jelentkező nem volna, a magyar ref. segély-egylet pénztárába tétessék át. Ily tartalmu levelet vettem Oláh Antal öcsödi ref. lelkész urtól. Á küldött pénzt átvettem a kíséző levéllel együtt f. t. püspök urhoz. Az erősebb testvérnek megemlékezése a gyengébb testvérről keresztyéni felemelő tett. Debreczen, 1878. aug. 7. Balogh Ferencz.

— **Nézet a lélekről.** Mayer Róbert jeles természetvizsgáló nézete a lélekről. „A physikában számokon alapszik minden, a physiologiában már csak igen kevés, a metaphysikában pedig épen semmi. . . Isten mondá: Legyen és lön. . . A physiologiában nem szabad nagyon szigoruan ragaszkodni a physikai tantételekhez, mert még itt törvények léteznek, addig az élettudományánál csak szabályokat ismerünk.

Hirn francia physikus, a mechanikai hő-aequivalens törvényének szinte mint Joule, Colding, Holtzmann és Helmholtz egyik önálló felfedezője a létezésnek három kategóriát állítja fel: 1. Az anyagot. 2. Az erőt és 3. A lelket vagyis a szellemi principiumot.

Ha tehát azt egyszer belátjuk, hogy nem csak anyagi dolgok léteznek e világon, de az újabb tudományi nézet értelmében erők is melyek ép úgy szétrombolhatlanok és oly kevésbé megsemmisíthetők, mint a chemikus anyagai; ha mondom ezt már átlátjuk, a szellemi létezés elismerésére és egyáltalában a lélek elfogadására már csak egy sikeres lépést kell tennünk. Az élettelen világban atomokról van szó; az élők világában egyedekről vagyis individuumokról. Az élő test miként tudjuk nemcsak anyagi részecskékből áll, hanem erővel is bír. De sem az anyag, sem az erő nem képes gondolkodni, érezni vagy akarni. Az ember gondolkodik. Hosszu idő óta általában azt vélték, hogy az idegek és különösen az agyvelő szabad phosphort tartalmaznak, és a tudósok képzelőtehetsége ezen „szabad phosphorra“ a szellemi működéseknél nagy szerepet vélt ráruházhatni.

A legújabb és legpontosabb szerves vegytani vizsgálatok azonban kimutatták, hogy az élő organismus, tehát annál kevésbé az agy, szabad phosphort sohasem tartalmazhat. Jóllehet tehát ily csalódások a szabatosabb búvárlat előtt széfoszlan kénytelenek, mindannak daczára áll az határozottan, hogy az élő agyban folytonos anyagi változások mennek végbe, melyeket moleculáris működésnek nevezünk, és hogy az individuumok szellemi működései ezen anyagi-agyi változásokkal szoros összefüggésben állanak. De durva csalódás lenne ezen két párhuzamos és összekötött cselekvést egymással azonosítani is. Egy példa ezt világosan megfejtendi is. Ismeretes, hogy vegyi villamfolyam nélkül táviratozni nem lehet. De az a mít a telegraf ir, tehát a sürgöny tartalmát csak még se lehet a vegyi-villamfolyam működés eredményének tekinteni. Ezen határozás még sokkal nagyobb mérvben áll az agyra és a gondolatra nézve. Az agyvelő csupán az eszköz és nem maga a lélek. A lélek azonban miután nem tartozik az érzékileg észrevehető dolgok közé, a physicus vagy anatomusra nézve nem lehet vizsgálat tárgya. A mít alanyilag valónak gondolhatunk, az tárgyilag is valóság. Ezen az Isten által a subjectiv és objectiv világ között létesített örökös öszhang nélkül minden észműködésünk terméketlen maradna. A gondolkodástan az észnek statikája, a nyelvten annak mechanikája, a beszéd pedig dynamikája. Engedjék befejezhetnem beszédemet. Egész lelkemből mondom azt, hogy a valódi bölcsészet nem lehet más, mint a keresztyén vallásnak propedeutikája. (Egészségi és Hasonszenvi közlöny jun. 30-iki számából.)

— **M' Kerrow halála.** M' Kerrow hittudor, az angol preszbiteri egyház tavaly évi moderatora, kinek nagy szabásu elnöki beszédét Lapunk mult évi, 23. és 24-ik száma hozta, ki-

nek nevével és eszméivel tehát Lapunk olvasói is ismerősök, élete 75-dik évében elhunyt, kevés napot kivéve, a legutójáig bírta szokott természeti és elmei erőjét. 24 éves korában lépett lelkészi első állomására Manchesterben a „Lloyd-utcai templom“-nál. Az 1876. év decemberében tölté be Manchesterben lelkészi 50-ik évét, s e napot a gyülekezet illő módon ünnepelte meg. Ő volt lelke az angol preszbiteri egyház egyesülésének s a jubileum után moderatorul választatott. Az angol preszbiterianismus minden esetre mélyen érzi a veszteséget egyik díszének eltávozásával. Mi magyar preszbiterianusok is részvétellel kívánunk áldást emlékezetére. (E. Chr.)

— **Iskolai takarékpénztár.** A szatmárvidéki néptanító egyesület a „Nevelés“ című szaklap f. é. 8-ik számában közlött előterjesztésben igen alapos okokkal ellene nyilatkozik az iskolai takarékpénztáraknak az elemi iskolában: „szerintünk takarékpénztár a takarékoság fejlesztésére az elemi iskolában a jó nevelés hátránya nélkül, az általunk tapasztalt és itt (a cikkben) elő sorolt körülmények mellett, fel nem vehető.“ Ajánljuk a „Nevelés“ e cikkkecskéjét az elemi tanulók gyenge lelkébe a pénzanyag iránti érdeklődést rohamosan s idő előtt be ültetni akaró tulbuzgóknak figyelmébe. A mai materialismus terjengése ez, elakarván foglalni már a gyenge gyermeki kebel tiszta várát is.

— **Amerikai preszbiteri zsinatok.** Az amerikai preszbiteri egyház északi része május 16-kán Pittsburgban (Pensylvania) nyitotta meg évi egyetemes zsinatját, e kerület számlál 4801 lelkészt, 5153 gyülekezettel és 557,674 urvacsorázó tagot, külföldi missióin 1000 működő egyént tart, van 13 hittani intézete, 56 hittanára és 600 hittanulója. A chicao-t lelkészt Patton hittudort (lásd nevezetes beszédjét az edinburgi öszpreszbiteri gyűlésen Lapunk mult évi folyamának 271-ik lapján) választatott a zsinat moderátorul. — A déli kerület szinte május 16-kán Knoxville ben (Tennessee állam) gyűlésezett. Ez egyház testnek van 1800 lelki pásztora, 120,000 kommunikáló tagja, két hittani intézete, 100 hittanulója, fen tart 16 külföldi missiót főleg Chinában, Görögországban, Dél-Amerikában stb. A 3-ik kerület a cumberlandi Lebanonban tartotta zsinatját szinte máj. 16. E résznek van 1275 lelkésze, 2000 gyülekezete, 100,000 urvacsorázó tagja. Vannak kissebb preszbiteri egyháztömbök is még. Az amerikai összes preszbiteri egyházban az évi adakozások összege 30 millió forintra megy, ugyhogy minden egyháztagra közép számítással évenként 30 forint adakozási összeg esik. (Ev. Chr.)

— **Tiszai tanterv.** Megjelent a tiszai. ág. h. evang. egyházkerület népiskolai tanterve, 8r. 30 l. A 2—4 elemi osztályban a vallás tananyagát a bibliai történelem képezi, V-dik osztályban és VI-ikban Lnther kátéja a főtantárgy s végre a reformáció történetének főbb mozzanatai. Az éneklés tanulás részletesen be van osztva 6 osztályra. Végül óra rend. Felvannak sorolva a bizottság által ajánlt és nem ajánlt könyvek, nem ajánltatik például (és méltán) Weber „Religions Unterricht“ és „Betrachtungen aus der Lehre Jesu“ könyve, ugy szinte Wangemann: Biblische Geschichte-je sem.

— **Kolosvár ref. egyházközsége kebli és iskolájának fentartását elhatározta.** (E. I. Sz.)

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.